

ધી ગુજરાતી પેતી રાડીઝ

ચન્દ્રહાર.

પૃ. ૫.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૬૫૩

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ચંદ્રોદય

વિષય ટ-૨૧

મંગળ પુષ્પાંજલિ. ગુજરાતી સંપીરણ

ગુર્જર સાહિત્ય વિદ્યાસી, મુજ બંધુઓ !

અર્વાચિન સમયમાં ઇંગ્રેજ, મરાઠી, બંગાળી વગેરે ઉત્કૃષ્ટ ભાષાઓમાં આનામાળાઓ (પેની સીરીઝ) નિયમિત રીતે પ્રસિદ્ધ થવા માંડી છે, અને તેનાં અનુકરણાર્થે આપણી ગુર્જર ભાષામાં પણ આવી ખેત્રણુ માળાઓ, સાહિત્ય પ્રેમી ગુર્જર બંધુઓને દિવ્ય પુષ્પાંજલિ અર્પેતિ, તેમનાં હસ્તકમળ, તથા હૃદય કમળમાં રમણુ કરી રહી છે. પરંતુ ગુર્જર જનસમાજનો સાહિત્યપ્રતિ નિઃસીમ પ્રેમ જોતાં, માત્ર ખેત્રણુ માળાઓથીજ બસ નથી ! સાહિત્યરૂપી સુવાસિત્ કલિકાનો વિકાસ કરવા—સ્વદેશ, સ્વધર્મ, કે સ્વકાર્યનો ઉદય કરવા, બાહોશ કાર્યવાહકો જનસમાજનાં લાભાર્થે અનેક કાર્યોની યોજના કરે છે, તેમાં અમારું “શ્રી વિદ્યાવિહાર કાર્યાલય” પણ યથાશક્તિ મદદ કરવા અને “ચંદ્રહાર” નામે પેની સીરીઝ પ્રગટ કરવા બાગ્યવંત થયું છે. ઇશ્વરેચ્છા હશે તો સાહિત્ય પ્રેમી ગુર્જરો અમારાં નજીવાં સાહસરૂપી “ચંદ્રહારનાં પ્રથમ કિરણ”ને પ્રપ્રુદ્ધ વદને નિહાળી, હર્ષાનંદથી વધાવી લેશેજ !

કેટલાક અણુધાર્યા પ્રસંગોને લીધે, સીરીઝનું પ્રથમ કિરણ નીકળતાં કાળ વિસ્તેષ થયો છે, વળી ગ્રંથનાં અંતર્યાલ્ય સંદર્ભ માં ધારવા

પ્રમાણે ચિત્રો મૂકી શકાયો નથી. ઉતાવળથી કેટલાંક ચિત્રો રહી ગયાં છે, તથા વાંચનમાં કવચિત્ કવચિત્ ભુલો [Mistake] રહી ગઈ છે. જે અમારા પ્રિય વાંચકો સુધારીને વાંચી લાઈ, આ રાંક સેવક પ્રતિ ક્ષમા દ્રષ્ટિ કરશે ! એવી આશા રાખું છું.

ઇશ્વરકૃપાએ અમારી સીરીઝનાં ગ્રાહકો જેમજેમ વધતાં જશે, તેમતેમ સીરીઝનાં દરેક કીર્ણોએક ખીજાંથી આકર્ષક બનશે. આશા છે, કે અનારાં સૂઝ બંધુઓ, અમારા રાંકડા પ્રયત્નને ઉત્તેજિત બનાવવા, તથા જાહેરમાં લાલવા તનમનનો યાહોમ કરી, યોગ્ય શ્રમ લેશેજ ! હવે પછીનું દ્વિતિય કિરણ સુંદર ચિત્રોથી તથા આકર્ષક વાર્તાઓથી સુંદર બની વાંચકોનાં હૃદયક્ષેત્રમાં અમૃત વૃષ્ટિ કરશેજ ! એ નિઃશંક છે.

લેખકો તથા ગ્રાહકો વધારનાર સન્નનો માટે, એક “ઇનામી યોજના” ઇશ્વરકૃપાએ યોગ્ય સમયમાં ચાલુ થશે. અમારા સુઝ વાંચકો જરૂર આ યોજનાનો લાભ લેશેજ એમ આશા સાથે વિરમયે છીએ.

શાન્તિ ! શાન્તિ !! શાન્તિ !!!

લી૦ “આપનો કૃપાકાંક્ષી”

પ્રયોજક,

ચન્દ્રને અર્પણ થયેલો હાર.

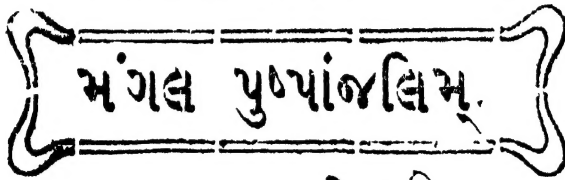

प्रेमपत्रिका.

[પ્રથમ]

[પુષ્પ]

ભારત ભૂમાતૃની સ્તુતિ.

લખનાર:—રા. રા. ઠાકોરદાસ જી. પંડ્યા.

દેવી....ભારતે....શ્વરી;
તવકૃપાંમૃત....પાન....કરી;....પ્રેમ....ભરી;

“ અર્પૂ....પુષ્પમાળ.....,

ઈશ્વરી !....ઈશ્વરી ! !....ઈશ્વરી ! !

બાહુડાં....તુજ....સોડ લઈ;

પાળક..થા..પ્રેમ..કરી; હૃદય ઠરી....માતૃ..શ્રી.—દેવી..(૧)

શૌર્ય—પ્રેમ....ઉપદેશ....કરજે

જોઈ, બાળ દીલમાં....કરજે

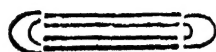
(વળી) વીરનર. રૂપી શણગાર પહેરી

હૈડે હરખજે;....ઈશ્વરી, રહમ કરી...માતૃ..શ્રી—દેવી..(૨)

ૐ

પ્રણય સ્વપ્ન.

લેખક:—બાળકવિ-જામનગર.

અતિ શ્રાંત મનને શાંત કરવા, બૃહ તરફ પ્રેમે ફર્યો,
 સંધ્યા સમય થાવા થકી, ઉદ્યોગને મેં પરહર્યો;
 ગૃહ-દ્વારમાં દીઠી ન કાંતા માર્ગ મ્હારો નિરખતી,
 ‘બહાલા પધાર્યા ધન્ય’, વહિ જે નિત્ય મનમાં હરખતી-૧
 મૃદુસ્મિત કરી લાજી અને, ગૃહમાં જવા જ્યાં લાગતી,
 આગળ વધી અટકાવતો હું, પ્રેમ-જયોતિ જાગતી;
 શરમાઈને વળિ નયન શરથી, કરતો વિંહુલ જેમને,
 પકડેલ કર છોડાવવા, મથતી પ્રણય-ચિંતિત મને-૨
 અર્ધાંગના દીઠી ન દ્વારે, ભ્રમિત તેથી હું થયો,
 સંકલિત દૃષ્ટી-સૌખ્યનો, આનંદ મારો ઉડિ ગયો;
 ‘આજે ન આગળ કેમ આવી?’ પ્રશ્ન એ મનમાં થયો,
 ‘ઉદ્યાનમાં ગઈ હોય,’ ધારી શોધવા હું ત્યાં ગયો-૩

લઈ પુષ્પ-માળા ગુંથતી, બેઠી ઢિઠી મેં દૂરથી,
ગાતી હતી મુખ ગીત રૂંદું, નવલ મીઠા સૂરથી;
પુષ્પો મહીનો મધુર રસ, પીવા મથે ભૂંગો અતી,
નિરખી છળી એ પ્રેમની, કુંઠિત થઈ મહારી મતી-૪

બની પ્રેમ-પાગલ પાછળેથી, નયન દાખ્યાં મેં જઈ,
ચમકી વિજળિસમ પ્રથમ પછિ મુજ, ઓળખી બ્રાંતી ગઈ;
‘ઠહાલા ! ગમે તમ પુષ્પ કયું ? જાઈ જુઈ કે માલતી,
ગુલાબ ચંપો કે ચમેલી’ એમ પૂછ્યું ઠહાલથી-૫

પૂછ્યું પ્રિયાને મેં પ્રિતે, ‘ઠહાલી કયું તુંજને ગમે ?’
‘ગુલાબ’ વદિ સ્મિતવદન કરિ પ્રણયોર્મિથી મુજને નમે;
કાંતાનું મસ્તક ઉંચકિ, નયનો મિલાવ્યાં ચાર મેં,
‘ગુલાબ, ઠહાલી તુંજ !’ કહિ ચિખુકે અરયો હું એ સમે-૬
કરપાશથી કરિ બંધ, ચુંબન પ્રેમથી લેવા ગયો,
અતિ લાજીને મુખ-ચંદ્ર ત્યાં આરકત ઠહાલીનો થયો;
વદિ વિનયથી ‘ઠહાલા શું આ ?’ જ્યાં આંખ મુજ ઉઘડી ગઈ,
જાણ્યું અરે છે સ્વપ્ન સઘળું, ‘ખાલ’ સત્ય ન આ કંઈ-૭

ચંદ્રહાર માટે ખાસ લખનાર—૨૧૦ ૨૧૦ વસન્ત.

રમેશ્વર આ વખતે કાયદાની પરીક્ષામાં જરૂર પાસ થશે, તેનો કોમને કશોએ સંદેહ નથી. વિશ્વવિદ્યાલયની મયુર-વાહિની સરસ્વતિ દેવીએ પણ પોતાનાં ચરણ કમલનું સ્વાર્ણ-નુપૂર ઉતારીને, રમેશને તહેનો કનકચંદ મેડલ (Medal) બનાવી આપ્યો હતો. ઉંચામાં ઉંચી સ્કોલરશિપ ઉપરનું તેનું નિશાન હંમેશની પેઠે આ વર્ષે પણ ખાલી ગયું નહોતું.

પરીક્ષા પૂરી થયા પછી આજે તહેના હૃદયમાં ઘેર જવાના વિચારો ઘોળાય છે, પણ હજી સુધી માનના ઘોડાને સજ કરવાનો કશો પણ ઉત્સાહ દેખાતો નથી. પિતાએ જરૂરી ઘેર આવવાનો અગ્રહ પત્ર લખ્યો છે. રમેશે ઉત્તરમાં જણાવ્યું છે, કે પરીક્ષાનું પરિણામ બહાર પડ્યા પછી હું તરતજ ઘેર આવીશ.

ચંદ્રશંકરભાઈનો પુત્ર યોગીન્દ્ર તેનો કોલેજમાં સહાધ્યાયી હતો. તેનું ઘર પાસેજ હતું. ચંદ્રશંકરભાઈ ધાર્મિક શિક્ષામાં પ્રાર્થના સમાજ હતા. એટલે વિશાળતા, બિહારતા, અને પ્રકાશ એ તહેમનાં સ્વાભાવિક લક્ષ્ય હોયજ. તહેમની એકની એક પુત્રી હેમલતા પણ આ વર્ષે વિશ્વવિદ્યાલયની પ્રવેશક પરીક્ષામાં બેઠી હતી.

ચંદ્રશંકરભાઈને ત્યાં રમેશ હંમેશા રહ્યા પીવાને જતો, અને રહ્યા ન પીએ તો પણ ત્યાં તેનો એક આંટો તો અચૂક થતોજ. હેમલતા નિત્ય પાનઃસ્નાન કર્યા પછી, વિખરાયેલી વેણીના સ્નિગ્ધ ભીના કેશરાશિને સૂકવતી, અગાશીમાં આંટા ભારતી, અને અભ્યાસ ના પુસ્તકો વાંચતી હતી.

રમેશ હંમેશાં એજ વખતે સ્હામેના ઘરની નિર્જન અદ્વાલિકામાં આવેલા ગોખની એક બાજુએ પોતાના પાનાં-પુસ્તક લઈને બેસતો વિદ્યાર્થીના પદન અને એકાન્ત અધ્યયનને માટે આવું સ્થાન અનુકુળ ગણાય; પરંતુ સંયોગો તપાસતાં જણાય છે, કે એ એકાન્ત અધ્યયનમાં વ્યઘાત પણ યથેષ્ટ થતો.

છતાંએ આજ સુધી એમજ ચાલ્યું હતું; પણ બંનેમાંથી કોઈ પક્ષે વિવાહની વાત સરખી પણ ઉચ્ચારી નહોતી. ચંદ્રશંકર-ભાઈની દિશામાંથી કંઈપણ ન થાય, તેનું એક કારણ હતું, કે તેમનો એક પુત્ર બેરીસ્ટર થવાને વિલાયત ગયો છે. પિતાના અંતઃકરણનો અધિકાંશ, એ પુત્રના લક્ષ્ય અને વિયોગના અધિકારમાં છે.

એક દિવસ રહ્યા-પાનને પ્રસંગે, આ સ્નેહી વર્ગમાં મોટી તર્કજ્ઞ ઉત્પન્ન થઈ, રજનીકાન્ત બિયારો કંઈ તર્કસાગરને તરીકે પાર બિતરે એટલો કુશાગ્ર નહોતો, તો પણ રહ્યા-પાન આદિની તૃપ્તિ પીગ પ્રખર શુદ્ધિવાળા છોકરાઓ કરતાં ત્હેની કાંઈ કમ નહોતી. એથી હેમલતાના ટી-ટેબલની આસપાસ ભમતા બ્રમરોમાં વચ્ચે વચ્ચે ત્હેનો પણ ગુંજારવ સંભળાતો. તર્કસાગરમાં તેણે પોતાની વિચાર નૌકા ઝુકાવી, તર્કજ્ઞની દોરીયોમાં આંગળીઓ પરાવીને

જાણ્યું હતું, કે પુરુષની પ્રખર-બુદ્ધિ ખડગ જેવી તીવ્ર છે. ધારને સરાણ ઉપર ન ચઢાડાવે, તો પણ તે અનેક કામો કરી શકે છે પણ છોકરીઓની બુદ્ધિ કલમ કાપવાની છરી જેવી બુદ્ધિ હોય છે. ગમે તેટલી ધાર ચડાવો તો પણ તેનાથી કાંઈ વાધ-આધ મરે નહિ. હેમલતા તર્ક વિપારદ (!) રજનીકાંતની મુગે મોઢે જોઈ રહેતી એ વાક્યોની ઉપેક્ષા પણ મુગે મોઢેજ કરતી. પરંતુ વધારે દુઃખની વાત હતી, કે સ્ત્રી બુદ્ધિની કિમ્મત એક વખતે તેનો બાધ યોગેન્દ્ર પણ શાસ્ત્રની પક્ષપાતી યુક્તિઓ લડાવી ઉતારી નાંખતો. કેવી રીપનિ ! યુવતિના મુખચંદ્ર ઉપર ચળાતા કમળ નેત્રો સજ્જ થતાં, તેમને કોણ લૂછે ? અણુજાણી યાતનાને આશ્વાસન કોણ આપે ?

પરંતુ ત્યારે કોનો ભાર હતો, કે શારદાના ઉગ્ર પુત્ર રમેશને રોકી શકે ? એક તરફથી સ્ત્રી નીંદાના શર છુટતાં, કે તરત-તેનું હૃદય વીંધાઈ જતું. તે એકાએક ઊંતેજીત થતો. તેના વાગ્દેવતાનું કવચ પહેરી સ્ત્રી જાતિનાં સંરક્ષણ માટે તૈયાર થતો.

આવી રીતે રમેશ જ્યારે નારી ભક્તિના ઉદ્દગારોથી વિરહ પક્ષને પાછા પાડતો, પોતાના હૃદયને તર્ક તરંગોમાં તરાવતો હતો. ત્યારે ખરું જોતાં તેને આસપાસની વસ્તુ-સ્થિતિનું પણ લક્ષ રહેતું નહિ. આજે એ તર્કજાલમાં રમેશનું મન મુંઝાઈ જતાં, તે હંમેશના નિયમ કરતાં, બે ત્રણ ગણી ચઢા ચઢાડાવી ગયો તે વખતે પટ્ટાવાળાએ આવીને, એક નાની સરખી કાગળની કાપલી મુકી. નોટપેપરની વાળેલી ચિટ્ટી ઉપરજ, હેના પિતાના હસ્તાક્ષરથી, હેનું નામ કામ લખેલું હતું ચિટ્ટી ખોલીને વાંચવા લાગ્યો. તર્ક-તરંગ જાળમાં અણુધા-

ચો આઘાત થયો. રમેશ પિતાનો પત્ર જોટલી આતુરતાથી વાંચવા લાગ્યો હતો. તોની એ આતુરતા પત્ર વાંચ્યા પછી બહુજ વધી પડી મનની અસ્તવ્યસ્ત અવસ્થામાં રમેશ એકાએક ખુરશી ઉપરથી ઉભો થયો. આ જોઇ બાળુની ખુરશી ઉપરથી યોગીન્દ્ર બોલી કહ્યો.

“ શું છે, રમેશ ? કેવા સંભાર ? ”

“ કંઈ નહિ ” રમેશે ઉતાવળમાં કિન્તર આપ્યો. “ એ તો પિતાજીની દેશમાંથી અહીં પધરામણી થઇ છે. ”

“ મ્હોટાભાઇ ” હેમલતા વચમાંજ બોલીગિડી:-ત્યારે રમેશના પિતાજીને અહીંજ બોલાવી લાવોને, ચ્હા-પાન અહીં તૈયારજ છે. ત્યાંની પંચાત ટળે ”

“ ના, ના, ” રમેશ જતાવળથી બોલી કહ્યો. આજ તો રહેવાજ દો, વળી બીજી કોઈ વાર જોઇ લઇશું. વાર. યોગીન્દ્ર ત્યારે હું જાઉં છું હું ” રમેશને રજ લેતો જોઇ “ એ તો ભાઈ, ” રમેશને રજ લેતો જોઇ રજની કાન્તજી મનમાં મનમાં મન્નકાતાં બોલ્યા “ રમેશભાઇ જેવા મ્હોટા માણસને અહીંજ ચ્હા પાનનો બંદોબસ્ત કરવાનું ખરાબ લાગતું હશે. ”

રમેશશ્રદ્ધાના પિતા રાધા રમણ નીચે દાદર પાસેજ ઉભા હતા. રમેશ નીચે ઉતર્યો, કે તરત પિતાને નમ્યો.

પિતાએ હસતાં હસતાં, પુત્રનાં નમનનો સત્કાર કરતાં કહ્યું. “ બેટા કાલે રહવારની પ્હેલીજ ગાડીમાં આપણે રવાના થવું છે. તૈયાર થઇ રહેજો. ”

રમેશે આશ્ચર્યથી માથું ઝુકાવતાં પૂછ્યું ‘ બાપુ એવડી તે શી ઉતાવળ છે ? એવું તે શું ઘેર કંઈ મહત્તાનું કાર્ય છે. ”

“ ના, એવું કંઈ મહત્ત્વ જેવું તો નથી, ત્હેના પિતાએ ઉત્તર આપ્યો.

મહત્ત્વનું કે આવશ્યક કાર્ય નહોતું, ત્યારે આટલી બધી ઉતાવળનું શું કારણ હશે ? તે સમજવાને માટે રમેશે પિતાની રહામે જોયું. પણ પુત્ર એ કુતુહલની નિવૃત્તિ કરવા જેવી પિતાને કંઈ જરૂર ન જણાઈ. તેમનો ચહેરો પણ જાણે એજ ભાવ સૂચવતો હોય, તેમ શાન્ત, અને કશાપણ આંતરિક ભાવના ઉદ્ગ્રેકથી રહિત હતો.

રાધારમણ મધ્યાહ્નનો સૂર્ય નમ્યા પછી, પથારીમાંથી ઉઠ્યા અને મુંબઈમાં વસતા, પોતાનાં સગાં સંબંધીઓને મળવા, તેમજ જોઈતી ચીજ-વસ્તુઓ ખરીદવાને બહાર નીકળ્યા. ત્યારે પાછળથી રમેશ એકલો પડ્યો તે વખતે મનોમંદિરમાં એકાએક કંઈ તરંગ અથડાતાં તે પિતાને પત્ર લખવા બેઠો:—“ શિરછત્ર પિતાશ્રીના શ્રીચરણમાં—” એક ચરણ લખ્યા પછી લેખિનીને આગળ વધવાની ઇચ્છાજ ન થઈ. શું લખવું તે સૂઝતું નહોતું છતાં પણ, રમેશે મનમાં તે મનમાંજ વિચાર કરીને, કે હેમસતાના સંબંધમાં જે અવાચ્ય સત્યથી હૃદય અદૃશ્ય રગ્ગત્થી હું બધાયો છું. તે બાબત હજી પણ પિતાજી પાસે છુપાવવામાં કંઈ લાભ નથી; એ છુપાવવાનો હવે ધર્મ પણ નથી.

આવા કંઈ બેપાંચ વિચારથી એક, બે, ત્રણ એમ અનેક પત્રો લખ્યા; એક પછી એક ફાડ્યા; અને છેવટ સઘળાના ચૂરેચૂરા કરી ખારીમાંથી ઉરાડ્યા. રાધારમણ તો કુરુક્ષેત્રનું સમગ્રમણ બનેલાં પુત્રનાં હૃદયને વાંચ્યા વગરજ રાત્રિએ વાળું કરીને નિરાંતે સૂતા. રમેશ આ બખતે પિતાને સૂતા મૂકી, સહામેના મંદિર તરફ વરંવાર દ્રષ્ટિપાત કરતો, નિઃસાસા મૂકતો, નિશાચરની પેઠે ગુપચુપ અગાશીમાં આંટા મારતો હતો. શુ ? ત્હેનાં ધીમાં પગલાંઓમાં નિરાશાનો ધ્વનિ લય પામતો હશે ? તેતો અગાશીમાં જડેલા, રમેશના પદાર્વિંદને સ્પર્શ કરી રહેલા, આરસપહાણનાં ટુકડાઓજ જાણે !

રાત્રિનાં નવેક વાગ્યાને શુભારે, રજનીકાન્ત, ચંદ્રશંકરભાઈના ધરમાંથી ખહાર નીકળ્યો. આસરે દશેક વાગ્યે સહામેનાં ઘરનો રસ્તા ઉપરનો દરવાજો ખંધ થયો. થોડીવારમાંજ મંદીરમાંની ઝળહળતી ખત્તિઓ ખૂઝાવવામાં આવી, અને અર્ધા કલાક પછી-શુભારે સાડાદશ વાગતાં એ હસતાં રમતાં વિશાળ મંદિરનાં પ્રત્યેક ખંડમાં, ગંભીર નિદ્રાદેવીનો શાંત અધિકાર વિરાજ્યા માંડ્યો.

ખીજે દિવસે સહવારની દ્રેઘનમાંજ રમેશને તેના પિતાની સાથે દેશ તરફ રવાના થવું પડ્યું. રાધા રમણની સાવચેતી અને ઉતાવળ આગળ દ્રેન ચૂકી જવાનો પણ કશો સંભવજ નહોતો.

દેશ પહોંચી ધરમાં પગ મૂકતાંજ રમેશને શુભ સમાચાર મળ્યા, કે ત્હેને માટે કન્યા, અને વિવાહનું મુહૂર્ત નક્કી થઈ ચૂક્યું હતું. તેના પિતા રાધારમણનો બાલ સખા હર્ષદલાલ જ્યારે વકીલાત

કરતો. ત્યારે રાધારમણની સ્થિતિ કંઈ સારી નહોતી. દુનિયામાં જીંદગીના એ દુઃખી દીવસો, એજ રનેહી મિત્રની આશ્વાસનાથી ભૂસાયા હતા. ઇશ્વરલાલે સહૃદયતા બતાવી, દીન મિત્રની સહાયતા કીધી હતી. રાધારમણ એ વખતે જ્યારે સુદામની અવસ્થા માં આવી પડ્યો હતો, ત્યારે ઇશ્વરલાલે શ્રી કૃષ્ણનો પાડ ભજવ્યો હતો, અને એ આધારથી રાધારમણનો ઉદ્ધાર થયો. સન્મિત્રની સહાયથીજ દુનિયારૂપી સાગરનાં દુઃખી દિવસરૂપી મોગંગ્રોને તરી જવા સમર્થ થયો હતો.

ત્યાર પછી ભાગ્યદેવી રાધારમણ તરફ હસી હતી, તેથી ક્રમે ક્રમે ઉન્નતિનાં પગથિયાંએ ચડતો મિત્ર થોડાજ સમયમાં સુખી બન્યો હતો.

સંકટમાં સહાય આપી, હીંમતનો હાથ લંબાવનારો, અને પડતીનાં દિવસોમાં પડખું આપી ઉદ્ધાર કરનારો, ઇશ્વરલાલ જ્યારે એકાએક અકાલે અવસાન પામ્યો; ત્યારે પાછળથી જણાયું, કે ઉદ્ધાર અને દયાળુ વકીલ ગૃહસ્થની માલ મિલકત અને સંપત્તિમાં માત્ર એક ઉજ્જડ નેવું ધર, અને ખાલી તીજેરી, તથા પેટીઓ બાકી રહેલાં હતાં. બીજું ગામનું દેવું, અને કુટુંબના બે ત્રણ માણસેનું પાલણુપોપણુ વિધવા સ્ત્રી બીચારી હજૂ તો યુવાવસ્થાના આવાસમાંથી બહાર પણુ નીકળી નહોતી, એટલામાં તો એક દુધમલ કન્યાને લઈને એકાએક દુઃખ દરિદ્રતાના પૂરમાં એકાએક ધસડાતી ચાલી. રાધારમણ એ વખતે મિત્રની કૃપાનો બદલો બાજ સહીત વાળી આપ્યો હતો. એ કન્યાની હુમ્મર આજે વિવાહ કાળને અડકતી હતી, રાધારમણ છૂપી છૂપી

ધમ્માઓ, પોતાના એકના એક પુત્ર રમેશનો ત્હેની સાથે વિવાહ નક્કી કરવામાં હતી, હોય એમ જણાતું હતું.

રમેશનાં હિતૈષીઓ કોઇ કોઇ આપત્તિનો અવાજ ઉઠાવતા, વચ્ચે વચ્ચે ગુણગણતાં, કે:-“ ભાઇ, વિવાહનાં કામ તો સુતરનાં તાંતણા, જેવા કાયાં છે સંભાળીને વણીએ, તોજ વ્યવહાર દોરીમાં દુનિયાદારીનો દડો, મજમુત થાય. સાવચેતી ન રહે તો, ભાવી શાન્તિનો તાંતણો તડ દઇને તૂટી જાય. સાંભળ્યું તો છે, કે છોકરી કંઇ એવી દેખાવડી નથી, અને રમેશને લાયક તો લેખાયજ નહીં પછી તો ઘણીને સૂઝે ઢાંકણીમાં ” આવા ઉદગારો રાધારમણને કાને પડતા, કે તરતજ તે ધ્રુવવાતો ફફડતો કે “ આ બધો બડબડાટ મ્હને કંઇ ઠીક લાગતો નથી, માણસ કાંઇ પ્રજ્ઞપતિ નથી, કે દેખાવડા દેખાવાનો વિચાર ખીજા બધા મહત્વના પ્રશ્નોની આગળ મૂકે? છોકરીની મા જેવી સતિ, સુત્રક્ષણી એને સુશીલ છે. પુત્રી પણ તેવીજ નિવડવાની અનેક સંભવના “ કામ તેવી દીકરી, ને મા તેવી દીકરી ” એ લોકોક્તિ રમેશના ભાવીમાં જો સચી નીવડે તો માત્ર એટલેથીજ મારા પુત્રના ગૃહસુત્રને હું સદ્ભાગી સમજીશ. ”

એક બાળુ આ વાત જ્યારે ચાલી રહી હતી, ત્યારે ખીજા બાળુએ શુભ વિવાહની જનશ્રુતિથી રમેશનું મુખ એકાએક સ્ફાર્ધ ગયું. જ્યારે જૂઓ ત્યારે તે લક્ષ વિના, ભાવ વિના, ઉદાસ મ્હેરે આમ તેમ હેરા ફેરા કરતો જણાતો. આં અણુધારી અણુગમતી જલમાંથી, ઘટ્ટા થવાના અનેક પ્રકારના ઉપાયો તેનાં અંતઃકરણમાં ઉભરાતા અને વિરામના. પણ ત્હેમાંના કોઇ ઉપાયે યુક્તિનો માર્ગ

મોકળો કરી આપ્યો નહિ. છેલ્લે એક દિવસે અતિ કષ્ટ પૂર્વક હૃદય-માં બગ રેડીને, સકોચ દુર કરીને, સ્વભાવ લગ્નને થાપડ મારીને દૃઢ પગલે પીતાનાં ચરણમાં પહોંચ્યો. અસ્થિર સ્વરે, નીચી નજરે બોલ્યો:—“ પિતાજી આ વિવાહ કોઈ પણ રીતે બની શકે એમ નથી, મહારાં ભાતી પર એથી આખરે અધારાનોજ પડદો પડવાનો ? વળી હું બીજે સ્થાને,—સુપાત્ર સ્થાને કાંઈક બંધાઈ પણ ચૂક્યો છું. ”

“ શું ?...” રાધારમણ આતુર સ્વેરે બેઠી ઉઠ્યો. “ તું-તું બંધાઈ ચૂક્યો છે, સગપણ નક્કી થયું છે ? શું કહે છે ! ક્યારે ! ”

“ ના, પ્રશ્નથી ચમકેલો બાળક ધ્રુજતે કહે બોલ્યો. “ ના, ના, એવું કંઈ સગપણ નક્કી થયું નથી, તો પણ—”

“ ત્યારે, ” રાધારમણે કંઈક શાન્ત થઈ પૂછ્યું ! “ શું. કન્યા પક્ષની સાથે સગપણ સંબંધી વાતચીત બંધી થઈ ચૂકી છે ? ”

“ ના; ના, ” રમેશ ખુલાસો કરતો બોલ્યો. “ વિવાહ કે સગપણ જેવી કંઈ ચોકબી વાતચીત થઈ નથી. ”

“ હં—; એમ કે ! રાધારમણ હસતે ચહેરે બોલ્યા, “ ત્યારે તો આટલા દિવસ જેમ ગુપચુપ બેસી રહ્યો, તેમ વળી થોડા બીજા વધારે દિવસ કંઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વિના ત્યારે મંત્રે મોંઢે બેસી રહેવું પડશે. ત્હમાં શી મ્હોટી વાત છે ! ”

“ પિતાજી, એમ કેમ થાય ? ” લથડતે મંદ સ્વરે બોલ્યો; “ શું, મનમાં નિશ્ચય કર્યા પછી, એજ નિશ્ચયથી વિરૂદ્ધ વર્તવું એ પાપ નથી!—બીજી કોઈ પણ કન્યાનું પાણીગૃહણ કરવું, એ શું અન્યાય નથી ? ”

“ના; ના.” રાધારમણે અર્ધા ઉપહાસ્ય સ્વરે, અર્ધ ગંભીર સ્વરે ઉત્તર આપ્યો. “ખીજ કન્યાનું કે પહેલી કન્યાનું પાણીગૃહણ હજી ભવિષ્યને હાથ છે, ત્યાં આવા અણુવટતા તર્ક શા?” પિતૃઋણની અવગણના કરવી, અને વડિલોએ નિર્ધારિત કરેલી કન્યાને પત્નિ રૂપે ન સ્વીકારવી; એ અન્યાય અને પાપ છે. હું તો એટલુંજ સમજું છું તું કંઈ વધારે સમજતી શકે એમ છે, બેટા?”

રમેશ,—શારદાનો ભાનીતો રમેશ, પિતાના યુક્તિનાદ આગળ મ્હાત થયો; નિશ્ચય રહ્યો. કંઈ બોલી પણ શક્યો નહિ. મનમાં ને મનમાં નિઃસાસાના કડવા ધુંટડા ગળતો, તે ગણગણવા લાગ્યો, કે:- બસ, આટલામાંજ ઉત્તત ભાવીની બધી રેપાઓની ઇતિશ્રી દૈવક્રમે બધા મનોરમના મ્હેલ એકાએક ઉડી ગયા હશે. ઇશ્વરની ઇચ્છા પૂર્ણ થાઓ.”

રમેશનો વિવાહ જે દિવસે સ્થિર થયો, તેને આજે એક વર્ષ પીતી ગયું છે; એ એક વર્ષ રમેશના ભયંકર જણાતાં ભાવીજીવું;- છપ્પનના દુઃકાળનું ઉચ્ચ વર્ષ હતું. સમગ્ર દેશની દુરાવસ્થામાં રમેશનું મન છૂપું છૂપું આશ્વાસન મેળવતું, કે ભ્રમે ક્રમે આ વ્યાપક આપત્તિના દિવસો તો થોડો વખત ઉગારી લેશે? વજ્રપાનને એક વર્ષનો તો અવકાશ મળ્યો !

અનન્તકાળ રમેશની આશાને થપ્પડ લગાવતો, જોત જોતામાં એક વર્ષના મર્યાદિત આયુને ઉપહાસ્યથી ઉડાવી, અણખામણી પીડાને આંખ સામે આંકતો ઉભો.

રમેશની સાસુનાં પિયર કચ્છ-અંજરમાં વસતાં હતાં. પિયરમાં પણ એકજ ભાઈ, અને એકજ બહેન પિતાના કુળની આંધળાની લાકડી, સંસારમાં નિરાશ્રિત થઈ પડેલી બહેનડીને લૂખાં લૂખાં અન્નનો એક માત્ર આધાર હતો. વેવાઈને અનુતય-વિનયથી સમજાવી, આગ્રહથી, લગ્ન મંડપ અંજરમાં, પિયરને આંગણે રોપવાનું, ફેસલાવી પટાવીને નકકી કરી લીધું હતું. ઘર શોભની તૈયારી માટે કન્યા અને માતા અગાઉથી અંજર જઈ પહોંચ્યાં હતાં.

હવે તો રમેશનું સાસરિયું દુર ગયું. રાજકોટથી જન લઈને જામનગર રસ્તે અંજર જતાં, ત્રણ ચાર દિવસ વીતી જાય, એટલું અંતર પડયું; વચ્ચે સમુદ્ર, વચ્ચે તળાવ અને નદીઓ, નાનું સરખું રેતીનું રણ, અને કચ્છનો નેનાળ પ્રદેશ, આ મધ્ય સ્નેહી સંબંધીઓ સાથે ઉલ્લાસવંતું, અને પુત્રને પરણાવવા દરિયો ડોળવો. એ સધારામણને બહુ કઠિન કાર્ય થઈ પડ્યું. પરંતુ પુત્ર લગ્નનો લ્હાવો, તનં મનની મહેનતને ક્યારે ગણકારે છે.

સધારામણે દિશાકાલની વ્યાઘાત માટે યથેષ્ટ સમય લક્ષમાં રાખીને લગભગ એક અઠવાડીયા અગાઉ જનને અંજર તરફ આગળ ચલાવી, પ્રયાણ કીધું દેવ કૃપાએ જામનગરથી મછવામાં બેસતાંજ વાયુ અને વાતાવરણ અનુકુળ થયાં સાગરદેવે પ્રશાન્ત હર્ષિત વદને, વરરાજના મછવાને હૃદય ઉપર ધારણ કીધો અનુકુળ પવનની લહરીઓએ લગ્ન પતાકા શોભિત નવીન નૌકાને સમુદ્રની સપાટીપર થોડો વખત નચાવી નિર્દિષ્ટ સ્થાન પ્રતિ ખેંચી ખીન્ને દિવસે પ્રભાતના પહોરમાં ન્હાની અને મનોહર નૌકા, તુણા બંદરને ધુરંટ લાંગરી લગ્નના મંગળ દિવસને લગ્ન તો ચાર દિવસ બાકી હતા.

રાધારમણની ઇચ્છા પણ એચાર દિવસ અગળથી આવી પહોંચવાનીજ હતી. તુણા બંદરમાં લેની એકની એક બહેન, પણ દીન અવસ્થામાં જીવન ગાળતી હતી રાધારમણની લાંબા વખતથી ઇચ્છા હતી, કે બહેનને સમજાવી, પોતાને ગામ રાજકોટ તેડી જવી; અને જન્મ દુખિયારી બહેનને પાછલા પાંચ દિવસોમાં, સુખી સંસારની ઉજળી છાયામાં વિશ્રામ આપીને બંધુઋણમાંથી મુક્ત થવું. કાંઈ પણ મહત્વનું કારણ દર્શાવ્યા સિવાય, અથવા દત્તીલસર બ્રહ્મનું બતાવ્યા સિવાય; એકાએક આ વંત બહેનના કાનપર નાંખવાનો લેને યોગ મળતો નહોતો. બધા પણ રહેતો, કે રમે દુખિયારી બહેન દુભાઈ જાય, અને ગમે તેવાં પણ પારકાં ગણતાં બંધુગૃહમાં નિવાસ કરવાનો અસ્વીકાર કરી દે, તો પછી ધારેલી ઇચ્છા એકાએક અફળ જાય. એ ઇચ્છાને સફળ કરવાનો અત્યારે સુયોગ મળ્યો હતો. રમેશને વિવાહ મહત્વનું કારણ હતું બહેનથી પણ એ વિવાહમાં લાગ લેવાની ના પાડી શકાય તેમ નહોતું તેથી આગળથીજ કાગળ પત્ર લખી બહેનને સમજાવી, પોતાની ધારણા અરિનાર્થ કરવાનો રસ્તો સુગમ કરી રાખેલો હતો. લેની સમજાવટથી બહેન થોડા વખત માટે પોતાનો વાસ તુણા બંદરેથી ઉઠાવી. પિયરમાં આવી વસવાને સંતુષ્ટ ભાવે કમુદ્ર થઈ હતી.

સંસારમાં બહેનને પણ માત્ર એક કન્યા હતી. એ કન્યાના સગપણ સંબંધની યોજના પણ કચ્છ કરતા, સ્વજનનીય સમાગમને અનુકુળ ગુજરાત, કાઠિયાવાડમાં સહજ બની શકે તેમ હતું, એ આશા પણ રાજપુત્રીથી પિયર આવી વસવાના કારણોમાંનું એક મહત્વનું કારણ હતું. વળી એ વિધવા બહેનની ઇચ્છા હતી, કે રાજકોટ અથવા એટલામાં કાંઈ સુપાત્ર, એકલો, અડુલો જમાઈ શોધી

તહેને પણ સાથે રાખવો. અને પુત્રીની સાથે જમાઇનું માનુસ્યાન પણ સાચવવું. આ ઘાસણામાં તેને કાંઈ હીણું, અથવા ઉણું જણાતું નહોતું તે મનમાંને મનમાં જાહેતી કે “લોકો તો વામણ હોય છે, તેને જેમ કહે, તેમ બોલે ખાઈ જગતને મોટે કાંઈ ટાંકણું દેવાશે કે મહારે તો એકજ વાણીયો અને એકજ હાટ. જ્યાં પુત્રી જમાઈ રહેશે, ત્યાંજ મારું જગત ખનશે, ને મારી આંખો દરશે.”

વિવાહને ત્રણ ચાર દિવસની વાર હતી, તેથી શાન્તિ સંપાદાન પૂર્વક જન તુણા અંદરમાં વરરાજની ફેરવાને લાં વિશ્રામ લેવાને આવી ઉતરી આનંદ મંગળમાં દિવસ વીતી ગયો. રાધારમણ એટલો વખત ચત્ર પૂર્વક પોતાની બહેનને સમજાવી. તહેનાં ધરખારને રજાદાટ ઉપાડી જવાની વ્યવસ્થામાં ગુચવાયો હતો. વિવાહ કરીને વળતી વખતે અહીંથી સઘળાં સાથે મળી, સમુદ્ર યાત્રા કરવાના નિર્ણય પર આવ્યાં, ખાસ આ હેતુથીજ તેણે અગમચેતી વાપરીને, પોતાનાં કુટુંબની દેટલીક સ્ત્રીઓને જનમાં સાથે લીધી હતી.

વિવાહ કાળે રમેશ કોણે જાણે શા કારણથી લગ્ન મંત્રાની ખરોબર આવડત કરી શક્યોજ નહિ. શુભ દ્રષ્ટિને વખતે ખરાબ પ્રવિત્ર નપત મિલન સમયે તહેની આંખો મીંચાઈ ગઈ. સાસરિયાંની સુંદરીઓ સાક્ષર જમાઇનું ઉપહાસ કરતી, હા મસ્કરીમાં તહેને ખનાવતી, તે બધું મૂંઝે મોંઢે, ઉદાસ રહેરે, અંગુઠાના અચ્છ ભાગમાં દ્રષ્ટિને નીચી ઢાળીને, રમેશ સહી લેતો. રાત્રીએ શય્યા પ્રાન્તમાં પાસું ફેરવીને નિઃસાસા નાંખતો સૂઈ રહ્યો. સહવારે જાહેલો ઉડી, શય્યાને ત્યાગ કરી, બહાર નિકળ્યો.

વિવાહનું મંગળ કાર્ય શાન્તિ સમાધાન પૂર્વક સંપન્ન થયા પછી, વરકન્યાને વિદાય મળી. વાજતે ગાજતે જન જી. મેળનીને વરરાજની રાજધાની તરફ પાછી વળી. વળતાં પણ તુણા બંદરનું નંકશત-ફાઇનાનું ગરિબગઢ મંદિર એક દિવસ જાનૈયાઓને માટે, મિટાન પાત્રથી સાદર સત્કારનું આરામ મંદિર બન્યું.

બીજે દિવસે પ્રભાતના પહોરમાં રાજકોટ તરફ રવાના થવાની તૈયારીઓ ચાલી. જામનગરને માટે નિર્માણ થએલી, ન્હાની નૌકાઓ સજ્જ કરવામાં આવી. એક નૌકામાં વધ્યો, બાળકો અને સ્ત્રી વર્ગનો સમાસ કરવામાં આવ્યો, અને બીજા મછવામાં વરરાજ, તેમનાં સમ વચરક મિત્રો, અને જુવાન જાનૈયાઓ બેઠેલા હતા ત્રીજા એક મછવામાં કેટલાક ખારવાઓ, તથા જામનગર જતાં બીજા ઉતારાઓ હતા. ગરીબ, સુખી અને અભણ ખારવાઓ, કેવા સુખી સંતુષ્ટ અને મસ્ત બાનંદી હતા! વચ્ચે વચ્ચે સમુદ્રની શીતળ લહરીમાં ગાનનું તાન લલકારતા ભજનનો શોર મચાવતા હતા. તહેમતી સુખી સ્થિતિનું તહેમનાં મસ્ત અવાજ ઉપરથી અનુમન કરતો રમેશ, નિઃસાસા મૂકતો હતો.

આખો દિવસ લૂખો અને ગરમ હતો આકાશમાં એક પણ વાદળું નજરે પડતું નહોતું. અને એક પ્રકારના વિવર્ણ આચ્છાદનમાં ચારે દિશાઓ આકાશને અડથી ઢંકાઇ રહી છે દૂર દૂર દેખાતી ઉપસાગરના કિનારા ઉપરની તરંગ્રાણી પણ આકાશનાં વર્ણમાં મળી જતી હતી. દિવસ આગળ વધ્યો. મધ્યહ્ન થતાં, વાયુ અદ્રશ્ય થયો. કિનારાપરની દૂરની ઝાડીમાં વૃક્ષનું એક પાદું પણ હલતું નહોતું, અને આકાશ સ્થાનમાંથી સૂર્યદેવતાં પ્રચંડ કિરણો બ્રહ્મંડળ ઉપર સીધાં પડતાં પ્રખર ઉપા-વૃષ્ટિ થઇ.

ખારવાની સાથે જનૈયા પણ તડકાથી અને ઉઠાણાથી અકળાઇ ગયા. પ્રસ્વેદનાં પાણીમાં પક્ષગા રહ્યાં. આ અકળામણ અને મૂઝવણ વચ્ચે જેમ તેમ કરતાં દિવસ વીતી ગયો. ત્યારે કંઈક સંધ્યાની શીતળતામાં પ્રવાસીઓને શાન્તિ મળી. સંધ્યાનો અધકાર જમ્યો તે પહેલાં, ખારવાએ આવી કહ્યું, કે:-“ શેઠ, આજે પવનનું તો નામજ નથી. મછવો ડગમું પણ ખસતો નથી. રાત પડવા આવી, અને આજે જમનખર જવાય એવાં લક્ષણ જણાતાં નથી. પેસે પાર સ્હામેજ મછવો લાંગર્યો હોય, તો ઠીક, આગળ જતાં લંગાર કરવાની જમ્યા નથી. ”

રાધારમણ રસ્તામાં વધારે વિલમ્બ કરવાને રાજી ન હતો, તેથી તિવ્ર ઉદાસ સ્વરે ઉત્તર આપ્યો, “ અહીં લાંગરવાનું કંઈ કારણ નથી જનના મ્હેમાનોને આમ દરિયામાં અધવચ્ચે લટકાવી મુકવાથી ચાલશે નહિ. વળી રાત્રી અજવાળી છે. માટે પાસેના ખીજ કોઇ ખંદરને કાઢે, ફાવે તો લાંગરજો. ચલાવો, ચલાવો, હિમ્મત કેમ હારો છો. ઇનામ આપીશ. હું ”

મછવાએએ એ સ્થાન છોડીને એકઃમ શઢની પાંખો ફફડાવતા સંધ્યાના ધીમા સમીરણમાં આગળ વધ્યા.

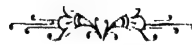
ધીમે ધીમે રાત્રીની સાથે વાયુદેવ પણ પ્રમળ રૂપ પકડી સુસવાટા કરવા લાગ્યા, તોફાની વાયુના સ્પર્શથી સાગરદેવ ધ્રુધવાટ કરતો, ગાજવા લાગ્યો, અને બાજુમાંજ તૂટી પડેલા પર્વત જેવો ઉંચો ઉમો અને ખડક સોટા મગરની પેડે, ડરામણું ડાયું વિકાસી, ચંદ્રની જ્યોતનામાં ચમકવા લાગ્યો. પાણીનાં ઉછળતાં મોજાં ઊપર ફીડા કરતો ચંદ્ર આકાશમાં તગતગવા લાગ્યો. પણ આજે ચંદ્રમા ગાંડા માણસનાં ચક્ષુ જેવો, અર્ધા, કાપેલા, રક્તક્ષણ જેવો રક્ત વર્ણુરંગેલો જણાતો હતો.

चन्द्रहारना वधारे.

જાહેર ખબર

કમાણીનું મૂળ કૌવત.

કમાણી કરી ઉંચી સ્થિતિમાં આવવાને દુનિયામાં ધંધાની ધાડ-
માર ચાલી રહી છે, પણ તેનું મૂળ ભુલી જવાય છે. કોઈ પણ
ગ્નતની ખરાબ ટેવથી અગર કોઈ પણ મંડવાડના પરીણામે, ધંધાની
દૃઢ ઉપરાંત મહેનતને લીધે અગર જન્મથીજ શરીરના નળણા બાંધાને
લીધે જે માણસો કમતાકાત હશે તેઓ પોતાના ધંધામાં શારીરિક
તથા માનસીક મહેનત કરી આગળ ક્યાંથી વધી શકે? માટે તમારે
હમેશાં યાદ રાખવાની જરૂર છે કે આતંકનિગ્રહ ગોળીઓના ઉપયોગ
કરનારા પુરતું કૌવત મેળવી આગળ વધી શક્યા છે અને આગળ
વધી શકે છે.

કિંમત ગોળી ૩૨ ની ડબી ૧ નો રૂપિયો એક.

આ પ્રખ્યાત ગોળીઓની વિશેષ વિગત જાણવા માટે પ્રાઇસ
લિસ્ટ વાંચી વાંકિડ થાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણીશંકર ગોવિંદજી,

માલેક—આતંક નિગ્રહ ઔપધાલય,

જામનગર (કાઠીયાવાડ).

વસંત-લીલા.

લેખક:--રા. રા. રામચંદ્ર એમ. શર્મા.

પ્રભાતનો સમય હતો. સરિતાનાં સ્થિર સ્થિતિમાં રહેલાં, જળના સહિલ-પ્રવાહની દહરીઓ ઉતાવળથી પોતાનાં પતિસંગમાં જવાની તૈયારી કરી રહી હતી. પક્ષી-ગણનો કલરવ પ્રભાત થયાનું જ્ઞાન કરાવે છે. સૂર્યનારાયણનાં, પ્રભાતના વખતનાં કોમળ-બાળ કિરણો. ગગન ગઢમાંથી સર્વત્ર ભૂમંડળ પર પ્રસરી, અને જોતજોતામાં સર્વત્ર જગત સૂર્યમય થઈ ગયું. આ રમણિય સમયે અંધપુર નામે ગામની બાજુમાં વહેતી ધર્મ-સરિતા નામે નદીનાં નિર્મળાં વારિથી, સ્નાન કરી, આમ્યજનો યાત્રા-તિર્થ સમ માની આનંદ માનતા.

આ ગામ લગભગ ૨૫૦-૩૦૦ ઘરનુંજ હતું. નાની બાંધ-બાંધનાં, કાઢવનાં, અને જુનાં મકાનો હામહામ દીસતાં હતાં. આમ્ય-જનોમાં વિશેષે કરીને કેલવણીનો અભાવ હતો. ચક્રમપુરાને નાકે એક જૂનું મેડીવાળું ઘર હતું, જેમાં આપણી વાર્તાનો નાયક વસંતલાલ પ્રાતઃકાળની શ્રદ્ધિ-સૌંદર્યતા જોઈ રહ્યો હતો.

પ્રિય વાચક ટંદ! વસંતલાલના કુટુંબ-પરિવાર ઉપર લક્ષ્ય આપતાં જણાય છે, કે વસંતલાલના પિતા એક સાધારણ સ્થિતિના હતા. તેઓની અંધપુર ગામમાંજ કેટલીક જમીન હતી, તે ગણોતે

આપી, તથા બીજી પરચુરણ ધીરુધાર કરી, તેઓ પેતાનાં કહેવાનું
ગુજરાત ચલાવતા હતા. વસંતલાલ પી આઠ વર્ષની ઉંમરે તેની માતા
આ દુનિયાની સપાટી ઉપરથી અદ્રશ્ય થઇ, તેમજ આત્મા વસંતલાલ
ઉપર સ્નેહનું અમીઝરણ વર્ધાવતો જેથી થઇ, ઉઠી ગયો.

દેસાની ઉંમર લગભગ ૬૦ વર્ષની હતી, પણ તેનું ઉંમર
ચરિત્ર અને દૃઢ ધર્મજાવનાને લીધે અમ્યજનોતું સાર માન પામ્યો
હતો. દેસાને કુટુંબ-જાળમાં માત્ર વસંતલાલજી હતા. શિક્ષણશા-
ળાને અભાવે વસંતલાલને ડેળવણી આપવા, વિલાસપુરમાં લલિતા-
પ્રસાદ નામે માર્ગરત્ના હાથ નીચે શિક્ષણશાળામાં શિક્ષણાનુભવ
લેવા સાર મૂક્યો.

વસંતલાલનાં લક્ષણ કહેવત પ્રમાણે પ્રથમથીજ પ્રકાશ્યાં.
નહાની વયમાં વાચાળ શક્તિ પ્રકટી નીકળી. બાળચરિત્રમાં નકલ
કરવાની કળા બીજા ઉપર સરસાઇ ભોગવવાનું માન મેળવવા છતર
ગોડીયાજોતે આંજી નાખી, પોતાનો કકકો ખરો કહેવડાવવાનું જ્ઞાન
મેળવવા મુક્તિઓ મેળવવા માંડી. પોતાનાં પિતાની સાથે કેઈ વૃદ્ધ
સગાં સંબંધી, મિત્રો વગેરે કોઇ પણ મળવા આવતાં, તથા વાતચીત
કરતાં, કે પુરતજ વસંતલાલ પોતાનું ટાંલણું ચલાવ્યા શિવાય બાગ્યેજ
રહેતો ! બીજાઓની જોડ તપાસવામાં હંમેશાં છતી કહાડી તત્પર
રહેતો, એટલે વસંતલાલની લીલામાં જાણ્યે-અજાણ્યે, અન્ય કોઇને,
પણ “હા મહાનજ” કહેવી પડતી.

વસંતલાલને માટે, અમ્યવાસીઓ જુદાં જુદાં અભિપ્રાયો
બાંધતા. કોઇ, તેને ચાલાક ધારતા, તો કોઇ તેને હુમ્મો ગણતા.

તેણે કોઈ તેને આનંદી સ્વભાવનો અને મળતાવળી ધારતાં એનાં મુશુ માટે મતદેર ભાગ્યેજ રહેતો એના પિતાનો અભિપ્રાય શું છે? તે મુશુ જાણી શકતો નહોતો. વસંતલાલના આગપણનાં મુશુ દર્શાવવાનું; અને તે વિષે અભિપ્રાય બાંધવાનું, વસંતલાલના પિતા, ઘણું બૂલભરેલું, અને જોખમરૂપ માનતા કારણ કે પુત્રને વિષે વિચાર કર્યા શિવાય, યોગ્ય-યોગ્ય વિષેનો અભિપ્રાય બાંધીને તે મુજબ ચલાવવા પ્રયત્ન કરતે; એ કેવળ મર્ખતાજ છે. જોઈ તેનાં કુમળાં હૃદયમાં અંકુશ રાખી અમર્યાદ હદ બાંધવા જેવું છે. કદપનાને આધારે બુદ્ધિને અગ્રસ્થાન આપી, હૃદયનાં અંકુરોને ચિકિસવા ન દેતાં, પરનંત્ર કરી, બાંધીવાન બનાવી, સુસ્ત અને નિર્બળ બનાવવાનું જોખમ ઘણું માણસો બહારી લે છે, એમ માનતા. એ ઉપરથી વસંતલાલના પિતા તેને માટે કોઈ પણ અભિપ્રાય બાંધી ન શક્યા.

નિશાળે ગયા પછી વસંતલાલે શિક્ષણ કળા કરતાં; તેણીની વિદ્યામાં વધારે આગળ પડવા માંડ્યું. પોતાનું નામ સર્વ ટેકાણે ખ્યાતિ પામી મેડલ (Medal) મળે, માટે તેણે પોતાનું નામ સંવ સ્થળે ચીતવ્યું. વસંતલાલના ટેકાક દોસ્તોએ, એનાં હોશિયારીનાં કામોને ઉત્તેજન આપી, આત્માર પત્રા, અમર લેખો અને ચુરી ફાટી કાવ્ય-પત્રિકાઓ, ખૂણે-ખેચરે ચાલી અને એની જાણુ માટે ખીડી મોકલી.

વસંતલાલના પિતાશ્રીમાં વિચાર શક્તિ ઘણી પ્રબળ હતી; અને તેથી તુલના કરી, તેના ચારિત્રપરથી દૂર અભિપ્રાય દર્શાવતો. પોતેના એકના એક પુત્રને બહારગામ પરામાં સ્થળવાસીના આશ્રય તળે

મોકલતાં મન ખચકાયું હતું પણ જ્ઞાનના આર્વિલાવે એ વિચારને દૂર કરી, પરસ્થળે વસંતલાલની બુદ્ધિનો વિકાસ કરવાનું દુસ્તર ધારી મોકલ્યો હતો. શિક્ષણનો અનુભવ તો પોતેજ જાણે, તેમ એના માસ્તરે પણ ભાઈની કાર્ય-કુશળતાને મોભાત્ર બુદ્ધિથી અનુભવ લીધેલો હોય તેમ તેમ એ આગળ વધતો ગયો. તેમ તેમ એના ગુણો પણ સગતિમાં ઉમેરો કરતા ગયા. વસંતલાલે ગુજરાતી તેમજ અંગ્રેજી શિક્ષણ સાથે લીધું હતું. અને રાત્રીના સંસ્કૃત જ્ઞાન મેળવવા રાત્રીશાળામાં પણ જતો હતો. સમયના વહેવા સાથે ઉમ્મર અને આરિત્ય પણ વધતાં ચાલ્યાં. આજે વસંતલાલની ઉંમર ૧૮ વર્ષની થઈ છે. આજે વસંતલાલ ભણવામાં હોશિઆર જણાવા લાગ્યો. મેટ્રીક પસાર કરી. કોલેજમાં દાખલ થયો. ત્યાંના વાતાવરણનાં સંગ-થી કહો, યા કોઈ ઉપદેશને લીધે તેનામાં હવે ફેરફાર જણાવા લાગ્યો. હવે તેની મૂખમુદ્રા ઉપર ગંભિરતા અને વિદ્વતાનાં ચિન્હો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યા એના અધા ગતભાવો ડોકીયાં કરવા લાગ્યા. સાંસારિક-સામાજિક જ્ઞાનમય બાબતો ઉપર એના ઢંકાયલા ગુણો પ્રકાશ પાડવા લાગ્યા. એ બાબતો ઉપર વાદવિવાદ કરવામાં આ સાધારણ મહત્વના માણસ પડી હવે પોતાનો જ્ઞાનમંડાર ખોલવાને વાકફૂંચીથી ખોલી શરૂ કરતો.

અભ્યાસ અવલોકનને અનુભવ વગર સંસાર સુધારાપર ચર્ચા કરવાનો, ગમે તેને વગર અડચણે અધિકાર છે, એમ માની એ બાબતમાં વધુ ને વધુ મશગુલ થઈ, માનની ઝંખના કરી પોતાના માનીતા થએલા વિપચને સજવા અજ્ઞાન મલીનું પાણી ચડાવ્યું.

મરીબ-અજ્ઞાન-ગ્રહેમી અને દુઃખી લોકો એની દયાને પાત્ર નહોતા. પોતાની બૂલ સુધારનારને, સામો રદીયો આપનારને, વાફ્રાણી મહાત્ કરતો, ને તિરસ્કારની નજરથી જોતો. હવે સંસાર સુધારનાર હિમાયતી તરીકે, પોતાની જ્ઞાનજળ ખીજાવવા વિચાર કરતો. કોલે-જના વિદ્યાર્થીઓએ એક “ સંસાર સુધારક સમાજ ” નામક મંડળ સ્થાપ્યું. અને તેમાં પે તે અગ્રપદ લીધું સમાજની સેવા કેવા કેવા ઉચ્ચ ઉદ્દેશ અને ઉદાર વૃત્તિથી! નિઃસ્વાર્થ મહેનતને સ્વાર્થ ત્યાગ કરી ભોગ આપવો, એ સંસાર સુધારના હિમાયતીઓ સમાજ સેવાને સમજ સુધારાપર બડમડાટ કરી, જળ પ્રવાહ પેઠે વાફ્રાણી છોડી, બાપણુ આપી અટકી જનારને આપવો મુશ્કેલ છે. સુધારા માટે ફક્ત મોઢેથી બાપણુ કરનાર, માનની ભાવના રાખી, વિદ્-તાને સ્વાર્થ ત્યાગતો ખોટો ડોળ બતાવી, પોતાની મદ-તાની આકાંક્ષા રાખી, યુવકોનો બધેથી શી કાર પામી, માન ત્યાગી આત્મભોગ આપનારને સુધારાનો પાયો ચાલુનાર ઉચ્ચજ્ઞાનનાં દયાવંત સંસ્કારી મગ્ધુરોને નિઃસ્વાર્થ સંભાળી, કડીયાઓની વીંટબણાનો ખ્યાલ ક્યાં આવી શકે ? અન્ય સદ અગર સોત્ર વર્ગ આગળ પોતાની જ્ઞાન રશ્મિનો બધી ભાપાને ભેગી કરી, ગડમડાટને શોર બકોર કરી, ચોકાતી મુકતો. કોઈ પણ વિષયપર ચર્ચા નિકળતાં બોલનાર પુરુષના ચાળા-વિચાર વગેરે પર જોસભેર ટીકા કરવા પોતાના મળતિયા સહનુયાયીઓ જોડે સંમત થતો અને ખીજાને હલકો પાડવા મથન કરતો. પ્રતિસ્પર્ધિઓ સહામે પડવાનો શુભ બહુ ઉમદા રીતે સજ્જડ વાસ કરી રહ્યા હતા.

કોલેજમાં દાખલ થયા પછી, ગૃહની સ્થિતિ કાંઈક ફેરવવી, એ વિચારથી કોલેજને સદાને માટે તિલાંજલિ આપી, પ્રણામ

કરી, ગૃહે વિદાય થવા નિકળ્યા. વસંતલાલના પિતાની વૃદ્ધ વય હોવાથી, સર્વ ગાત્રો એક પછી એક છેલ્લી સલામ લેવા લાગ્યા. “પુત્ર અહાર ગામ છે, ક્યારે આવશે ? હું મળીશ, કે કેમ ?” એ વિચાર વૃદ્ધાવસ્થાની છેલ્લી ઘડી “હાય ! અફસોસ” થી અશ્રુબી-દુઝો તપકવા લાગ્યા. બેત્રણ દિવસ થયાં પોતે આવી સ્થિતિમાં છે. ખાવા પીવા તૈમજ ઔષધ સંબંધીની પરાકાષ્ટા છતાં પણ કોણ જાણે એ વૃદ્ધનાં મનમાં શું હશે ? કે પોતાના એકનાએક પુત્રને તેડાવા પત્ર મોકલ્યો નહિં. બાબુમાં રહેનાર ગૃહસ્થ મીલનસાર સ્વભાવનો હતો. તેણે દયા ખાઈ વસંતલાલને તેડાવવા પત્ર લખ્યો હતો. કોલેજને દેહનાં નમસ્કાર કરી માનનિય વસંતલાલ પિતૃગૃહે પધાર્યા વૃદ્ધને આવી રજાતાં ‘પિતાશ્રી, કેમ છે ? પત્ર કેમ ન લખ્યો ?’ વગેરે પ્રશ્નો પૂછી બેઠો. ડોસાની આંખમાંથી, છાતાં આંધુઓ વહેતાં હતાં.

વસંતલાલને આવે એ ત્રણ દિવસ થયાં છે. દવાદારથી વૃદ્ધની મૃતસુમ કાયા પાછી સજીવન થવા લાગી. “ईश्वरेच्छा, वलीयसि” એ સુવાનુસાર વૃદ્ધ પ્રત્યે છત્રે રહેમ લાવી, સજીવન કામને પાછી, માનવ ભૂમીમાં વધુ રહેવાસ કરવા રહેવા દીધી. અર્થિક સ્થિતિ સુધારવા સંબંધી એણે લક્ષ્ય દોડાવવા માંડ્યું. “કૃષિકર્મ ! છટા, એ આપણને ન છાજે, એ તો ખેડુનો અજ્ઞાન ગામડીયા” પણ એ કોલેજીયનને ક્યાં ખચર છે, કે તારા કરતાં નિર્દોષ અને શાંત જીવન-સુખાકારીને આનંદમાં કેવી રીતે ગાળે છે. વેપાર વિપય એતો લોકોનાં મન રંજન કરી, મહેનત અને હડાકુટનું જ્ઞાન ! એ આપણને ન પાસવે” વગેરે અનેક ધંધાઓની હારમાળા ગોઠવવા માંડી.

પણુ વેવિચાર નિર્માલ્ય અને કુદ્ર ભાવનાના ધ્યાનમાં ચક્રમ-
પરાતા ચક્રમની આ પરાક્રમ અને વિચારમાળા આમ
દીનપરદીન વધતી ચાલી. અને સંજનાનાં શિખરપરથી આમ ગોથાં
ખાતો રાતદીન ઝંખ્યા કરતો નોકર રહેવાની વૃત્તિથી ધણુ કેકાણે
તપાસ કરવા માંડી. પણ નિદ્રાના સિવાય અન્ય કાંઈ મેળવી શક્યો
નહીં ટુક પગારની નોકરી કરે તો તેથી પોતાની કોલેજમાં મળેલાં
શિક્ષણને અપવાદ આવે, માટે અનેક વિચારો આર્થિક દીશામાં ફેર-
વવા માંડ્યાં વસંતલાલની વૃત્તિ હવે પ્રતિકુળ દેખાવા લાગી. ગામડા-
માં વસતા, નહાના વેપારીઓને અધિક પગાર આપવો પાસંવે નહીં.
દોસ્તદારો પણ અત્યારે એની વૃત્તિમાં સામેલ ન થતા, કારણ કે
હિન્દુ અભિલાષી, બહુ મોટું રૂપ ધરતી, માટે નિરાશ વૃત્તિને સંકોચી
માન મ્હોટાઈની મેહતીને સંકોચી. મૂકી દઈ નિવૃત્તિ વાળી બેઠો.
“સાગ્ર, આ ભણતર એને બુદ્ધિ મતા શા અર્થની? વાચાળ શક્તિની
આ કેવી અંકના?” વગેરે અનેક તરંગો ગડમથલ કરી હૃદયને
હર્ષમથાની મુકતા.

એક દીવસે સંધ્યા સમયે તે અને તેનો મિત્ર વિહારી કરતા
કરતા નહાતી ઠેકરીપર બેસી કુદરતની ભવ્ય કીર્તિ નિહાળતા સર્વત્ર
શાંતિ પ્રસરેલી જોતા બેઠા. આ ઠેકરી બે ત્રણ ગાઉપર ઝાડીઓની
ઘટાઓમાં સંતાઈ રહેલી; મોટા મોટા ટેકરાઓ અને ખાંદોઓથી
ભરચક હતી. ઉપર જવાનો રસ્તો પણ ભાર્યેજ દ્રષ્ટિગોચર થતો.
ઉપર આછાં આછાં વાદળાંઓ કિરણ ચીન્તે જતની વસ્તુઓ નિરખી
રહ્યાં હતાં. પવનની પ્રચંડ હાલેરીથી શુદ્ધ શાંતિની અસર અર્ધ. વૃક્ષો
પણ હાલીને શાંત રહેતા. ખેડુતોની ખેતરમાં કમ ઠેર જવાની

આનંદ હેલીના છાની અને અચાનક કોઈ પણ પક્ષિની કરમી ચીસો અવલોકિયને અથડાઈ શાંતતામાં વિદ્વંસ થતી પોતાનાં હૃદયમાં જાણે અનેક દુઃખ ભરી લાગણીઓ છુપાવી રાખી દિલ્લગીરી ભરી, ધારણા કરતાં આમતેમ કરવા લાગ્યા. આ મહાન વિચિત્ર લીલાની ઘટનાઓમાં શાંતિ થઈ. બંને સાથીઓ ફરતા ફરતા એક ખડક ઉપર સ્વચ્છ જગા કરી બેઠા, અને વિવિધ વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા.

“વિહારી, હવે શું વિચાર કરવો” વસંતલાલે વાત ઉપડતાં કહ્યું.

“વિચાર શાનો!” વિહારીએ આશ્ચર્યતથી જવાબ દીધો.

“તને શાની શીકર, કે વિચાર આવે?” વસંતે ભાર દબ જણાવ્યું.

“કેમ શીકર નહીં? હું પણ હવે સ્વતંત્ર થવા ધારું છું. તેથી મારે પણ હવે, થશે!.....” કહી, વિહારીએ હૃદય ભાવના ખોલવા માંડી.

“દરેક વંધા, નોકરી, વેપાર, કૃષિકર્મ વગેરે ધાણુંએ જોડું, પણ કોઈમાં દૈવત, યા ઉન્નતિનો માર્ગ જોનો નથી” વસંતલાલે વ્યાપાર વીધે વાર્તાલાપ કરતાં કહ્યું.

“હા, હાલમાં સર્વત્ર એ દરેકના ફાંફાંજ છે. ખુદ્દિ, મતા, આખર, દ્રવ્ય વગેરે, ઉદ્યોગીને ખંતીલા માણસો જરૂરનું છે.” વિહારીએ શાંત રસ મુકતાં કહ્યું.

“તો, ગમે તેમ હવે કંઈ પણ કરવું, નહિં તો પેટ શાથી ભરવું? વ્યવહાર વિચારમાં કેમ જોડાવું” કહી જરૂરીયાત બતાવી.

મગ્ગે મોઢે થોડીકવાર સ્તબ્ધ રહ્યા બંને મિત્રો આસપાસ જોઈ, દ્રષ્ટિ ફેરવી વિચાર વનજમાં જોડાયા, પાંચ સાત મિનિટ આમ

શાંતતા વ્યાપી રહી. એકાએક જાણે કાંઈક સ્ફુરી આવ્યું હોય, એમ વસંત ખોલી ઉઠ્યો “ એક વિચાર સુઝ્યો, પણ જો તું સમ્મત થાય, તો કહી. ઉત્કંઠાથી સવાલ કર્યો.

“ શા વિચારમાં સમ્મતિ ! તે તો જણાવ ” વિહારીએ આશ્ચર્યથી કહ્યું.

“ ના, ના, વિચાર તો સારો લાભ દાયક છે. બંધિયની આશા વેલ લાધે એમ છે, કેમ ખરું ? ખોલતો ખરો ? શું ? એ વિચારમાં તું મલતો નહિંજ થાય વાર ? ” કહી અધિરાધની સાથે દબાણ કર્યું.

“ પણ, કહ્યા વગર શાને અધિકારમાં ફાંફાં મરાવી, બાથમાં આમલાં પકડાવે છે.” વિહારીએ શંકા યુક્ત આતુર હૃદયે પૂછ્યું.

“ જો, પણ તું કોઈને કહેતો નહિ. આપણે બેજ એ દ્રવ્યના અધિકારી થઈશું ” વસંતે આગળ ચકાવતાં કહ્યું.

“ શુન્ય વિચારની શુન્ય ઘડી વિષમ લાગી પણ હકીકત જાણ્યા વગર આમ હવામાંના કિલ્લા પેડે મન તરંગ શાના ? ” વિહારીએ ધમકી આપતાં પ્રશ્ન કર્યો.

“ જો, પણ દશ પાર માણસ કામ સાર રાખ્યાં પડશે. પછી છે કંઈ ? ” વસંતે વાતનું પૂછકું લંબાવતાં કહ્યું.

“ પણ આમ દોરડાનાં આમળાની પેડે વળ ચડાવે શું થાય ? આવી અજ્ઞાનતા નિમીરાલાસ સમજ લાગે છે, કહ્યા વગર આમ ખડક ઉપરથી ક્યાં હડસેલે છે. ”

હજી પણ વસંતલાલની વિચાર નાંશિ લંબાતી ચાલી “ કેમ હીક છે ને તો, કહે ત્યારે કેવે દિવસે મુદ્દત ખોલતો ખરો. ” અજ્ઞાન

અને કંઈમા મિત્ર સ્થાને માયું પકવવું. તારે કરતાં તો બાગક સારું સમજ્યો. ” વિહારીએ ઉભા થતાં કહ્યું.

“ હે! કેમ મન નહિ માન્યું. આવી કેમ મતી, આવો આલુધાર્યો લામ શું નથી ખાવો ” વસંતે હાથ પકડતાં કહ્યું.

વાકચ્છેણી લાંબાતીને વધુ આકારમાં ફેલાતા ચાલી.

“ હું હવે થાક્યો મગજ કંટાળ્યું. બુધ્ધિએ વિપત્તિ પકડી, કહેવું નહિ ને આમ ઢાંક પીછેડો કરી હજી હા કહેવડાવવામાં દયાળુ કરવું ? બસ જઈશ ” વિહારીએ ઉભા થતાં કહ્યું. “એસતો ખરો શું મેં આ બધું કહ્યું. તે શું વૃથા ? નિર્જીવ વસ્તુ નેજ હજી દીધું. શું ? પક્ષી ગણો પણ આ ચતુર્યતા શાંભળી તોય બાંધી શકે તોતું માનવ પ્રાણી આમ કેમ ” વસંતે હાથ પકડી બેસાડતા કહ્યું.

વસંતભાઈનું આવું, તીખું ને તાણુ ભાવણુ અખંડ પ્રવાહ કરતું વગર પારેપાર પુછતું વધું જતું.

“શું, આમ કરી મારી બુધ્ધિની પરીસીમા ” વિહારી શાંત મુખમુદ્રા કરી કંટાળેલો તીરસ્કારની નજરે જોતો બોલ્યો.

“ના, ના દોસ્ત આવું કડોર સ્તીગ્ધ વચન ? પણ.....

“પણ બધું ને ના, ના, એમાંજ તારા કડાપણુપર પાણી તારાથી કયુંએ ન થાય ! હવાઈ તંબુમાં તુંજ રમ, હુંતો નહી. આવો હું તો હવે જઈશ.” વિહારી ભાવના જણાવના બેલ્યો “કેમ, પણ જો શાંભળ ” વસંતે વિહારીને ખેંચતા કહ્યું.

રાત્રીના અંધકારનો કાળો ઘાટ પદડો પથરાયો. પક્ષી ગણો શાંત ચીત થઈ સ્વસ્થાને આરામ કરતાં, શૂન્યકાર ફેલાવતા સ્તબ્ધ થઈ બેઠા.

વિહારી તુરત નીચે ઉતર્યા માંડ્યું. તે સાથે પોતાની ધમ્મજની ઉપરાંત જવા મિત્ર ધારણા વસ થવું પડ્યું.

અન્ને ચાલી નિકળેલાં જાની મિત્ર, હું કલે મળીશ, સાહેબજી કહી, છુટા મળ્યા. અને પોતપોતાને ઘેર આવી પહોંચ્યા.

વિચાર માળામાં ગુંથાયેલો વસંત, હવે ચુકિત પ્રચુકિતથી, પોતાને ઉદ્દેશવેલો વિચાર ખર લાવવાની ગોઠવણમાં, વિચાર કરતો, સાયકાંગિનું વાળું કર્યો પછી, ખીજના વસ થયો. અર્ધ રાત્રી સુધી અઘાઠ વિચાર, મહાન તીવ્ર અને દ્રઢરૂપ પડ્યું.

ખીજે દિવસે સવારના ૯ વાગે, તે વિહારીને ત્યાં જવા નિકળ્યો. વિહારીનું ઘર છેક ગામને નાકે હતું. તે વસંતનું ઘર આ બાજુ છેક નાકે હતું. રસ્તે ચાલી નીકળેલો યુવક નાની નાની ગલીઓમાં રહી. મોહ વડ આગળ આવી પહોંચ્યો. એક મોટા વડ વૃક્ષની ધનઘોર ઘટા હવાયલી ને તેની નીચે નાનું પુરાણું ઘર હતું. ત્યાં આવી થોભ્યો. આ ઘર એના દોસ્તોમાંનું એકનું હતું.

“મન્મથલાલ છે કે” કહી વસંતે ખુબ મારી.

“આવો વસંતલાલ, ઘણે દિવસે આવ્યા” એક યુવકે ખારી આગળ આવી વિનય કર્યો અને તંદુરસ્તી પુછી એક ચોપાળાપર ખેસવા આસન આપ્યું.

“કેમ હાલ શા વિચારપર છો મન્મથે પુછ્યું.

“હમણા તો કાંઈ ગુપ્ત મહદ વિચાર છે.” વસંતે ઉસ્તાદી લાવના ખતાવી.

“ કહો તો ખરા અને કહેવામાં કાંઈ સકોચ ” મન્મથે આતુરતાથી પુછ્યું.

“ ના, ના સકોચ શાનો પણ કામ કર્યા વગર બધું એ હું સારું ધારતો નથી કેઈ સમયે કહીશ એમ કહી ટુંકમાં પતાવ્યું.

આ ઘરમાં ફક્ત આ યુવક અને તેની સ્ત્રી મોહીની એ બેજ યુવાન દંપતી વસતા છુટ જાતની રીતોએ તે પણ સામી આવી બેઠી કાંઈક વાર્તા વિનોદ આદ્યા પછી શાંતતા ધરી મૌન બેઠા. એટલામાં મન્મથને કાંઈ ફળીયામાંથી બોલાવવા આવ્યું. તેથી “ બેસજો હું હું હમણા આવું છું. ” કહી ના છુટકે તે લાંથી આગ્રહ કરી ચાલી નીકળ્યો.

મન્મથ ઉમરે વસંતલાગ્યથી મ્હોટો હતો. જેથી તેની સ્ત્રીને લાભી કહી સંબોધતો. હવે આ તક મળી જોઈ વાર્તા વિહાર કરવા લલચાઈ વાક જળ બોલી.

“ કેમ લાભી હવે બાઈ સાથે બને છે કે ” વસંતે દાંભીકતા જણાવવા માંડી.

“ હા. એતો તેમનું તેમજ આલે છે. શું કરીએ પાલવે પડ્યા એટલે હિંદુ સંસારમાં કાંઈ છૂટાઈ. ” મોહીની તેની અનુસાર વાક્ય બોલી.

“ એ દુઃખમાં એની સાથે કેમ રહેવાતું હશે ” વસંત અધીક ઉમેરતાં બોલ્યો.

“ ગમે તેમ પણ હવે બોગવ્યા વિના છૂટકો. એમની અજ્ઞાનતા, ઉરાણો, મારા શરીર ઉપર લાકડીનો માર, કડવા શબ્દ. ” મોહીની શ્રૃંગારમાં મોં ઉતારી નાંખતાં બોલી,

“ પથુ હાલમાં ધંધો રોજગાર થું કરે છે. ” વસંત આગળ ચલાવતાં બેઠ્યો.

“ ખેતી ઉપરજ ગુજરા બીજું થું એમનાથી રહ્યું ? ” તુરત વસંત બહારી કઢી એકદમ કુદ્યો.

પુસ્તકોની પહેાંચ.

સાભાર—સ્વીકાર.

છોટી છોટી ખતીયાં.

ખતીયાં-૧-૬-વાર્તાઓ ટુંકી અને રસમય છે.

લેખક:—શ્રીયુત વેણુવિહારી.

મેસર્સ નારણદાસ ગુલાબદાસ ગણેશ-
પુરીયા એન્ડ બ્રધર્સ.

મશીનથી સોના તથા ચાંદીના સખત પતરા બનાવનાર
તથા તાર ખેંચનાર.

પીરછડી, સુરત.

In Fever Ague Influenza

Use Batliwala's Ague Mixture or Batliwala's Ague Pills. Re 1 each.

BATLIWALA'S, for pale people, is a valuable remedy in all cases of overwrought brain work, impotency, weakness, early stage of consumption and indigestion, etc Rs. 1-8 each.

BATLIWALA'S TOOTH-POWDER, is scientifically mixed with "Mayaphal" and antiseptic English drugs As. 4 each

BATLIWALA'S RING-WORM OINTMENT, cures ring-worm, Dhobies itch, etc., in a day. As. 4 each.

May be had of all dealers, or of

Dr. H. L. Batliwalla Sons & Co.

Warli Laboratory, Bombay.

સુપ્રસિદ્ધ

ભાઈબંધ-નવરંગ

સચિત્ર માસિક પત્ર

ઑડીનરી અંકના૦-૨-૧
દીવાળીના અંકના૦-૬ ૦
જાનેવારીના ગ્રાંડ અંકના૦-૧૨-૦
વાર્ષીક લવાજમ ટપાલ સાથે...૧-૧૨-૦
સ્કુલ ભાઈબેરી માટે૧-૮-૦

હેકાણું અધિપતિ-ભાઈબંધ.

વડોદરા.

જેથી અવાજ ! ઉત્તમ તક!! નવો બહાર!!!

નવી નવાઈ ! મફત!! નવી વધાઈ!!!

૧. દરેક ધંધાદારીઓ અને વ્યાપારીઓને પોતાના
ધંધા વ્યાપારની કોઈપણ રીતે વૃદ્ધિ કરવાની ઉમેદ હોય
તો એક આનાની ટીકીટ મોકલી ખુલાસાપત્ર મેળવો

૨ જોઈએ છે. મેસર્સ જે. વી. ઠક્કરની કંપનીની
બનાવટનાં ઉત્તમ અને વખણાયલાં તેલ, અત્તર,
દવાઓ વગેરે ખપાવવા-વેચવા માટે ગામેગામ એજન્ટો.
તેલો, અત્તરો અને દવાઓના સેમ્પલ્સ માટે પોષ્ટપેકીંગ
માટે ૯ આનાની ટીકીટ મોકલો. એજન્ટ માટેના રૂલ્સ
મંગાવો. એક આનાની ટીકીટ મોકલનારને રંગી વિરંગી
સચીત્ર કેલેન્ડર અગર રન્ટિઅન પોમેટમના સેમ્પલ
મફત લખો:—

ધી વ્યાપારવર્ધક એજન્સી નડિઆદ.

અડવર્ટાઇઝર્સ, ડીલર્સ, પબ્લિશર્સ.

પરફ્યુમર્સ, મેન્ચુફેક્ચરર્સ.

પ્રોપ્રાઇટર મરચાંટસ એન્ડ કમીશન એજન્ટસ.

સુ. નડિઆદ અને વાંદરા

જી. ખેડા જી. થાણા

ચમત્કાર ત્યાજ નમત્કાર.

જ્યોતિષ્ય તત્વમાર

અને

ભવિષ્ય ફળદર્પણ.

જન્મોત્તરી, જન્મોક્ષર, પ્રશ્નોત્તરી, વર્ષકૃષ્ણ વિગેરે
ખનાવનાર તેમજ તપાસીને આખી જીંદગીનો વર્તોરો
કરી દરેક પ્રશ્નના ખુલાસા સાથે મનનું ધારણું પ્રશ્ન
ફળફળમાં વગર ફીક્ષી કહેનાર. સ્ત્રીઓને ગર્ભ ધારણ
થવાની દવા મફત.

અડધા આનાની ટીકીટ મોકલી ૧૪ સલીટ મંગાવો.
મેલાપ સવારના ૬ થી ૧૨; સાંજે ૪ થી ૬.

જ્યોતિષિ:—રેવાશંકર ભવાનીશંકર.

૩૦ છાપરીઆશેરી—મુરત.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું કેશવ—ગલેમંડી મુરત.

શુદ્ધર સાહિત્યમાં નવિન
સુંદર ચિત્રો સહિત પ્રગટ થતી પેની સીરીઝ

—૪૩ ચન્દ્રહાર. —

ગુજરાતના
પ્રખ્યાત વિકાત
લેખકોના હાથ
થી લખાયેલી ર-
સમય વાર્તાઓ
અને સુંદર ચિ-
ત્રો આપશે.

માત્ર ૧ રૂ.
એડવાન્સ તરી-
બરનારનાં વપરા-
આખરે એક
સુંદર પુસ્તક
મેળે.

શ્રી વિદ્યાવિહાર કાર્યાલય માટે
છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર-ઠાકોરદાસ ગોપીનાથ તથા
ચંદુલાલ ચુનીલાલ કાંગરીવાળા
અપનાર-રતિલાલ દુર્લભદાસ.
અપવાનું કેકાલું-ધી "રાહેર" પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ભાગાતળાવ-સુરત.

